

---

**Kouabenan, Dongo Remi, Cadet, Bernard, Hermand, Daniele, Munoz Sastre, Maria Teresa- *Psychologie du risque. Identifier, évaluer, prévenir.* Editions De Boeck, 2006**

Volumul *Psychologie du risque. Identifier, évaluer, prévenir* reușește să concentreze în cele 350 de pagini o mare diversitate de studii care abordează dimensiunea psihologică a percepției riscului în multiple domenii de activitate (industrial, medical, transport, sport, social). Încă din introducerea lucrării, autorii ne avertizează că scopul acesteia nu este să discute studiile privind contribuția ergonomiei în reducerea accidentelor, sau pe cele despre trăsăturile de personalitate, caracteristicile socio-demografice și culturale ce predispun indivizii la riscuri. Autorii își propun însă să sublinieze prin studii psihologice rolul credințelor și al reprezentărilor din spatele comportamentelor și atitudinilor indivizilor în gestiunea individuală și colectivă a riscului. Evaluarea și percepția riscului sunt studiate la nivelul individului obișnuit, nu al celui expert. Este o abordare comportamentală și totodată o abordare sistemică întrucât ține cont de influențele mediului social, cultural și tehnic asupra comportamentului și alegerilor individului. De asemenea, lucrarea discută modele, tehnici de înlocuire a comportamentelor riscante cu unele de protecție și propune soluții pentru eficientizarea campaniilor de prevenție.

**Prima parte** a lucrării oferă informații despre metodele utilizate în studiul percepției riscului și este structurată în două capitole cu subcapitole aferente.

*Capitolul 1*, semnat de Jacques Leplat, argumentează necesitatea de a completa studiile psihologice asupra riscului cu studii despre percepția riscului ocupațional. Autorul remarcă dificultatea de a realiza o analiză psihologică la acest nivel întrucât asumarea de riscuri nu este doar o predispoziție a subiectului și nici nu este rezultatul exclusiv al condițiilor externe activității. Leplat concluzionează că asumarea de riscuri rezultă din interacțiunea dintre caracteristicile subiectului, condițiile de execuție ale sarcinilor de muncă, condițiile tehnice și a celor legate de organizație.

Bernard Cadet, autorul *capitolului 2*, prezintă trei paradigme diferite de studiu ale riscului. Prima perspectivă (*utilitate expectată*) propune un model de evaluare a riscului, care ia în considerare 'arborele decizional' utilizat de o persoană, probabilitatea ca evenimentele indezirabile să aibă loc iar consecințele acestora

să fie semnificative. Scopul final este minimizarea eventualelor efecte negative ce însoțesc comportamentul de asumare a riscului. A doua paradigmă are în vedere rolul determinantilor sociali în evaluarea subiectivă a riscurilor, iar a treia discută dificultățile pe care le prezintă sistemul cognitiv în realizarea sarcinilor de evaluare a riscului (capacitate limitată, folosirea de euristici). Capitolul se încheie cu prezentarea limitelor fiecăreia dintre abordări.

Volumul se continuă cu două capitole dedicate factorilor psihologici ce structurează percepția gravității riscurilor sociale (*risques societaux*). De asemenea, se discută și influența mass - mediei asupra percepției riscului (partea a 2-a). *Capitolul 3* (Danièle Hermand, Murielle Bouyer, Etienne Muillet) pornește de la o serie de date descriptive ce desemnează estimările făcute de participanții francezi asupra gravității mai multor tipuri de riscuri. De exemplu, consumul de substanțe (heroină, cocaină, cannabis) este cotate de aceștia ca fiind cel mai riscant. În continuare, autorii prezintă studii menite să verifice în ce măsură percepția gravității riscului depinde de factori precum: caracteristicile personale ale subiectului și convingerile acestuia. Aceiași autori analizează dacă această percepție evoluează sistematic în timp, precum și ce caracteristici ale situației determină judecarea unui risc ca fiind mai grav sau mai puțin grav. Studiile din *capitolul 4* (Felix Nato, Cecilia Lazreg, Etienne Muillet) demonstrează influența directă și indirectă pe care mass-media o are asupra percepției severității unui risc. În acest capitol, autorii analizează și compară modul în care respondenții din 14 state percep riscul. Prelucrările statistice efectuate demonstrează efectul de amplificare pe care mass-media îl are asupra percepției acestuia.

**Partea a 3-a** a lucrării continuă cu o descriere a proceselor psihologice implicate în percepția riscului.

*Capitolul 5* (Danièle Hermand, Maria Teresa Munoz Sastre) cuprinde o serie de studii asupra proceselor cognitive implicate în estimarea riscului pentru sănătate. Studiile prezentate analizează relația percepută dintre consumul de tutun și riscul pentru sănătate, dintre consumul de alcool și riscul de ebrietate. De asemenea, se discută și rolul cunoștințelor explicite și procedurale în estimarea riscului. Pornind de la rezultatele studiilor, autorii propun câteva sugestii prin care se poate elabora un mesaj medical preventiv eficient. Această parte a volumului se continuă cu o prezentare a

distorsiunilor cognitive de la nivelul percepției riscului (*capitolul 6*, Dongo Rémi Kouabenan). Acest capitol ne arată că evaluarea riscului realizată de către o persoană expertă este diferită de cea realizată de individ la nivelul simțului comun. Nivelul de expertiză, normele sociale și cele de grup, o serie de variabile individuale și demografice (personalitate, vârstă, genul), variabile culturale, politice și organizaționale (cultura, stilul de management) structurează evaluarea subiectivă. Printre distorsiunile discutate se numără: încrederea excesivă în sine, optimismul nerealist, iluzia invulnerabilității. Următorul capitol (Patricia Causse, Patricia Delhomme) se concentrează asupra optimismului comparativ (tendința indivizilor de a crede că au mai multe șanse de a trăi evenimente pozitive și mai puține de a trăi evenimente negative în comparație cu semenii lor). Aceasta tendință a individului poate avea o influență pozitivă, favorizând readaptarea socială și psihologică în urma unui accident sau, din contră, poate influența negativ adoptarea unui comportament de protecție indivizii devenind neglijenți fiindcă se consideră feriți de riscuri.

**Partea a 4-a** a lucrării tratează percepția riscurilor în situații specifice. Percepția gravității riscurilor legate de producția și utilizarea de energie este prezentată în *capitolul 8* (Anne Bertrand, Etienne Muillet). Autorii prezintă o serie de date descriptive referitoare la estimări ale gravității riscurilor. Riscurile considerate ca fiind cele mai grave sunt cele legate de utilizarea deșeurilor radioactive, a plumbului, cele referitoare la transportul maritim și feroviar. *Capitolul 9* (Jean-Pascal Assailly) discută riscurile rutiere. Capitolul cuprinde o serie de studii care demonstrează că subiecții incluși în studiu ignoră nivelul real al pericolului. Tot același studiu arată că respondenții sunt neinformați în legătură cu nivelul legal de alcoolemie, limitele de viteză, condițiile de utilizare ale centurii. Pe baza acestor constatări, Assailly recomandă corectarea credințelor false și a distorsiunilor ca și principal obiectiv al acțiunii preventive. Riscurile referitoare la sănătate sunt tratate în *capitolul 10* (Maria Teresa Munoz Sastre, Paul C. Sorum). Aici este discutat cazul specific al hepatitei C. Capitolul se deschide cu o prezentare a cauzelor, consecințelor și tratamentului acestei afecțiuni. Autorii prezintă apoi rezultatele și concluziile a două studii privind percepția riscului de îmbolnăvire cu hepatita C (ambele studii sunt realizate pe populația franceză în 1997, respectiv 2003). Ce este interesant în privința primului studiu este că

acesta studiază percepția riscului de îmbolnăvire cu hepatita C concomitent cu cel de infectare cu HIV. Argumentul autorilor pentru acest lucru îl constituie frecvența confuzie pe care indivizii o fac între modul de transmitere și consecințele celor două afecțiuni. Din acest prim studiu reiese că participanții nu cunosc nici factorii de risc, nici efectele posibile ale hepatitei C (cancerul sau moartea), nici modul de contaminare (ei presupun că acesta este similar atât pentru hepatita C, cât și pentru bolile venerice).

**Partea a 5-a** a cărții se deschide cu *capitolul 11* (M. Poumadère, C. Mugnai). Acesta discută problematica siguranței angajaților în mediile de muncă industriale. Autorii capitolului propun o abordare care să integreze factorii umani (percepțiile individului asupra siguranței, valorile acestuia legate de siguranță), organizaționali și tehnici în managementul siguranței.

*Capitolul 12* (Dongo Rémi Kouabenan) propune completarea analizei accidentelor de muncă realizată de experți cu o analiză a explicațiilor naive oferite de cei implicați în accident. Autorul afirmă că explicațiile naive ale accidentelor sunt utile în diagnosticul siguranței, în stabilirea măsurilor de prevenție, în desfășurarea campaniilor de prevenție. Explicațiile naive sunt definite ca fiind acele explicații cauzale formulate spontan de persoanele implicate în accidente, pe baza experienței lor, fără utilizarea unei metodologii științifice riguroase. Studiarea atribuirilor cauzale făcute de victimele și martorii accidentelor de muncă este utilă pentru eficientizarea campaniilor de prevenție ale accidentelor. Cel mai adesea, mesajul acestora este elaborat pornind de la inferențele cauzale ale experților, nu ale victimelor sau martorilor, între aceste două categorii existând diferențe evidente. De exemplu, persoanele aflate în poziții ierarhice superioare ale organizației atribuie accidentele unor factori precum lipsa de atenție, lipsa de experiență a celor care se afla la baza ierarhiei organizației. În schimb, aceștia din urmă consideră că la originea accidentelor sunt presiunea timpului, lipsa materialului de lucru sau starea proastă a acestuia, prioritatea acordată randamentului de către șefi. Așadar, explicațiile cauzale suferă distorsiuni și în funcție de caracteristicile personale ale victimei, de persoana care face analiza accidentului și de raportul dintre cele două. Diferențele existente între inferențele cauzale ale experților, respectiv victimelor justifică lipsa de relevanță percepută (de către victime, nu și de către experți) a acestor

campanii de prevenție. În timp ce *capitolul 12* subliniază importanța cunoașterii inferențelor pentru o prevenire mai eficientă a accidentelor, *capitolul 13* (Dongo Rémi Kouabenan) ridică în schimb o întrebare importantă: este suficient ca un angajat să perceapă riscul pentru a adopta un comportament de protecție în locul unuia nesigur? De asemenea, tot în acest capitol, autorul discută și aspectele practice ale mesajelor campaniilor de prevenție. Pentru a schimba atitudinile, este necesar ca argumentele cuprinse în mesaj să ia în considerare explicațiile cauzale și motivația indivizilor de a adopta un comportament sigur. Mai mult, autorul accentuează cât este de important să ținem cont și de contextul social și organizațional în care au loc accidentele.

În concluzie, diversitatea studiilor psihologice cuprinse în acest volum permite celor interesați să-și formeze o perspectivă de ansamblu asupra evoluției studiilor psihologice privind percepția riscurilor. Mai mult, ideile și sugestiile de aplicare ale cunoștințelor rezultate din aceste studii sunt utile practicienilor care se ocupă de siguranța transporturilor, protecția muncii și prevenția accidentelor de muncă.

**Maura GORAȘ**

**Frank, J. Landy & Jeffrey, M. Conte (2007). *Work in the 21st Century. An Introduction to Industrial and Organizational Psychology*. Blackwell Publ., Malden: MA, USA**

Frank Landy este profesor emerit în psihologie industrială și organizațională la Penn State University, una dintre personalitățile active în domeniu, cu o activitate didactică, publicistică și de consultanță, prestigioasă. Jef Conte, unul dintre numeroșii discipoli ai lui Frank Landy, este profesor asociat al departamentului de psihologie al Universității de Stat din San Diego. Este implicat, de asemenea, în consultanță, fiind un cunoscut cercetător în domeniul selecției de personal, al trăsăturilor de personalitate ca predictor ai performanței, managementul timpului, măsurarea inteligenței emoționale, și al factorilor implicați în sănătate și stres ocupațional. A publicat numeroase articole de specialitate în reviste de prestigiu din domeniul psihologiei muncii și organizaționale.

Lucrarea pe care o prezentăm este a doua ediție, mult amplificată și restructurată față de ediția din 2004. Ea include noile tendințe din psihologia industrială și organizațională (I/O),

bazându-se pe cercetări recente în domeniu. Pentru psihologii din România, această lucrare va constitui un ghid esențial, constituindu-se (alături de prima ediție) ca bază pentru cursul de psihologia muncii de la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca.

Față de ediția anterioară, aceasta din urmă aduce o serie de îmbunătățiri. Astfel, referințele bibliografice sunt de dată foarte recentă, numărul de pagini este mai redus, textul fiind concentrat, dar exemplificările sunt mai numeroase. Sunt oferite numeroase repere pentru proiectarea unor cercetări, cititorii fiind stimulați să se implice în astfel de acțiuni. Totodată, această apariție editorială include și o serie de subiecte noi despre problema sindicatelor, a acționarilor, motivarea antreprenorilor, identificarea cu organizația, plata orelor suplimentare, și practicile corecte de salarizare, precum și măsurarea atitudinii față de Internet. Autorul abordează și aspecte ce țin de comportamentul cetățenesc, comportamentul contraproductiv la locul de muncă, utilizarea evaluărilor situaționale în aprecierea performanțelor, competențele, interviul comportamental, leadership-ul transformațional, autoevaluarea performanțelor și feedback-ul de 360 de grade. Pentru facilitarea înțelegerii noțiunilor expuse, autorii utilizează numeroase exemple și ilustrări din diferite experimente și cercetări aferente domeniului psihologiei I/O.

Principalele capitole ale lucrării sunt următoarele: Ce este psihologia industrială și organizațională; Metode și statistici în psihologia I/O; Diferențele individuale și măsurarea lor; Înțelegerea noțiunii de performanță; Măsurarea performanței; Deciziile de personal; Instruire și dezvoltare profesională; Motivarea în muncă; Atitudini, emoții și muncă; Stresul și sănătatea personalului; Corectitudinea (fair-play) și diversitatea la locul de muncă; Leadership-ul; Echipele în organizații; Organizarea comportamentului în muncă.

Capitolul 1, *Ce este psihologia industrială și organizațională*, este o reușită introducere în psihologia I-O, autorii explicând contribuția acesteia la dezvoltarea societății. Abordând domeniul din punct de vedere istoric, la contribuția țărilor europene este menționată și România, la fel ca și în ediția precedentă. Autorii prezintă apoi principalele domenii de activitate ale psihologilor din SUA: academic (38%), consultanță (23%) și sectorul privat (28%). În 2005, salariul mediu al unui psiholog cu doctorat era de 87 000 USD, iar al unui psiholog cu masterat de 65 000 USD. Un spațiu considerabil este acordat problemelor multiculturale și